

LIETUVOS IR BELGIJOS PREKYBINIAI RYŠIAI 1923–1940 METAIS

Vilma Bukaitė

Humanitarinių mokslų daktarė
Lietuvos nacionalinis muziejus, Signatarų namai
El. paštas: vilma.bukaite@gmail.com

Santrauka. Lietuvos Respublikos ir Belgijos Karalystės prekybiniai ryšiai 1923–1940 m. gerokai pranoko jų politinį bendradarbiavimą. Kol abiejų šalių nebuvo paveikusi Didžioji ekonomikos krizė, jų ekonominiai santykiai klostėsi gana liberaliai. Abiejų šalių viena kitai parduodamos prekės atspindėjo šių valstybių ūkio pobūdį ir svarbius visuomenės bei verslo poreikius. Lietuva iš pradžių eksportavo paukščius ir gyvulius, ypač arklius, ir medieną. Ilgainiui didėjo jos Belgijai parduodamos apdorotos žemės ūkio produkcijos (javai, sviestas, linų pluoštas) dalis. Iš šios valstybės nuo pat pirmųjų bendradarbiavimo dienų buvo importuojama daug geležies žaliavos ir dirbtinių trąšų, vėliau – ir statybų prekių (cemento, stiklo), tekstilės gamybos įrangos ir žaliavų. Paradoksalu, bet nuosekliai dvišalės prekybos raidai nekludė gana vėlyvas ir menkas jos reglamentavimas 1928–1932 m. Nors nuo 1930 m. ekonominis bendradarbiavimas, paveiktas kvotų ir ribojimų, tapo gerokai sudėtingesnis, Lietuvos eksporto į Belgiją ir importo iš jos sumos dažniausiai peržengdavo 6–7 mln. Lt, o kartais ir 10 mln. Lt. Silpnėjant Lietuvos ekonominiams ryšiams su Vokietija, Belgija tapo ketvirta–penkta pagal svarbą šios Baltijos valstybės prekybos partnere. Kadangi jų prekyba priklausė nuo laivybos kelių, Antrojo pasaulinio karo pradžia lemtingai sukludė tolesnio jų ekonominio bendradarbiavimo raidą.

Reikšminiai žodžiai: Lietuvos Respublika, Belgijos Karalystė, užsienio prekyba, eksportas, importas, sutartys.

Keywords: Lithuania, Belgium, foreign trade, export, import, agreement.

Kai po Pirmojo pasaulinio karo Europoje ėmė kurtis naujos valstybės, tokios kaip Lietuvos Respublika, Belgijos Karalystė jau artinosi prie 90-ojo jubiliejaus. Dėl geografinės padėties ir glaudžių politinių saitų su Prancūzija ji tapo svarbia tarptautinės politinės bendruomenės nare. Naujųjų Europos valstybių, taip pat ir Lietuvos politikams ekonomiškai išsivysčiusi Belgijos Karalystė, apie 1930 m. jau turėjusi per 8 mln. gyventojų¹, buvo sėkmingos

valstybingumo istorijos pavyzdys, patraukli ekonominė partnerė, garsėjusi išvystyta pramone, verslo tradicijomis, geromis aukštosiomis mokyklomis. Tiesa, pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui Belgijai teko atsigauti po 1914–1918 m. patirtų sugriovimų ir rekvizicijų, prisitaikyti prie didžiulės gyventojų netekties ir ankstesnių įtakingų partnerių, tokių kaip Rusijos imperija, žlugimo. Tuo metu šios imperijos periferijos žemėse, gerokai nuskurdintose daugiau nei trejus metus trukusios vokie-

¹ L. E. Davin, 1986, p. 124.

čių okupacijos, neseniai susikūrusi Lietuvos valstybė, dar neturėjusi savosios valiutos, tik formavo savo prekybos politiką. Tik 1919 m. gegužę Mykolo Sleževičiaus Ministrų Kabinetas pradėjo vesti užsienio prekybos apskaitą, nustatė Lietuvos muitų tarifus – iš pradžių *ad valorem*².

1923 m. pradžioje pradėjusi kursuoti Lietuvos valiuta, litas³, padėjo stabilizuoti valstybės ūkį ir užsienio prekybą – iki tol eksportas iš šalies dažnai būdavo nuostolingas, tekdavo taikyti eksporto muitus⁴. Siekdama suaktyvinti ekonominį bendradarbiavimą su kitomis šalimis, Lietuvos vyriausybė 1923 m. panaikino eksporto licencijas įmonėms ir eksporto muitus. Be to, tų pačių metų vasarį ši Baltijos valstybė prisijungė pajūrio teritoriją su Klaipėdos uostu ir pradėjo jį naudoti prekėms gabenti. Prekybinius santykius su Lietuva palaukusių šalių ėmė daugėti. Svarbi šio pokyčio prielaida, manytume, buvo ir pasibaigęs šios valstybės tarptautinio pripažinimo procesas. Tiesa, naujiena apie Lietuvos pripažinimą *de jure* atskriejo iš Briuselio į Kauną gana vėlai – 1922 m. gruodžio 27 d. Abiejų valstybių socialinė ir ūkio padėtis pagerėjo panašiu metu – 1923–1924 m.⁵, tada suaktyvėjo ir jų ekonominis bendradarbiavimas. Ankstesnė Lietuvos ir Belgijos dvišalė prekyba vyko fragmentiškai –

gal ir ne itin išsami ir tiksli 1919–1922 m. lietuviškoji statistika atskirai nemini šios valstybės.

Lietuvos ir Belgijos dvišalių prekybinių ryšių 1923–1940 m. dinamika yra įdomus mažųjų Europos valstybių pastangų ieškoti naujų prekybos nišų, pragmatiškai reaguoti į kintančias tarptautines ekonomines realijas pavyzdys. Lietuvių istorikai tarpukario metais ir vėl atkūrus nepriklausomybę tyrė 1918–1940 m. Lietuvos užsienio prekybos raidą – dažniausiai su gretimomis ir didžiosiomis valstybėmis. Prekybą su Belgija 2014 m. Vilniaus universiteto Istorijos fakultete apgintame kruopščiai parengtame bakalauro darbe tyrinėjo Neringa Bladaitė⁶. Dalį teksto autorė paskyrė ekonominio bendradarbiavimo klausimams. Nagrinėdama Lietuvos archyvuose prieinamą, tiesa, dėl Antrojo pasaulinio karo peripetijų ir Lietuvos okupacijos gana fragmentiškai išlikusią medžiagą⁷ ir statistikos leidinius, ji pateikė vertingų duomenų ir įžvalgų apie pagrindinį dvišalę prekybą reglamentavusį dokumentą – prekybos susitarimą, svarbiausias įvežtas ir išvežtas prekes, finansines eksporto išraiškas, parengė lentelių, parodė Lietuvos prekybos su Belgija dinamiką.

⁶ N. Bladaitė, 2014, 89 p.

⁷ Lietuvos pasiuntinybės Belgijoje reikalų patikėtinis Jonas Deksnys, prieš Vokietijos kariuomenei 1940 m. įžygiuojant į Briuselį, vertingiausias politines bylas ir dalį ekonominių išsiuntė į Prancūzijos sostinę. Vokiečiams okupuojant Prancūziją, jos liko Lietuvos pasiuntinybės Paryžiuje pastate. SSRS aneksavus Lietuvą ir rengiantis perimti šį pastatą, lietuviai išgabeno visą jame buvusį turtą. Deja, sovietai sužinojo sandėlio adresą ir užvaldė jame saugomas vertybes, taip pat ir pasiuntinybės archyvą. Kaune po Lietuvos okupacijos 1940 m. birželio 15 d. Užsienio reikalų ministerijos pareigūnai sunaikino slaptąjį archyvą ir dalį kitų bylų. Dalis sovietų perimtųjų irgi buvo sunaikinta, žuvo dėl prastų laikymo sąlygų arba išvežta į Maskvą.

² P. Šalčius, 1998, p. 249. Be muito buvo įleidžiami pagrindiniai maisto produktai, pašarai gyvuliams, mediena, metalų ir mineralų rūdos, spaudiniai, druska. Kitoms prekėms taikytas 5–20 % muitas, didžiausias – prabangos prekėms: kavai, kakavai ir jos gaminiams, vynui, alui ir stipriesiems gėrimams.

³ 1922 m. spalio pradžioje lito kursas buvo susietas su dolerio santykiu 10:1, 1 litas = 0,150462 gramo gryno aukso.

⁴ J. Purickis, „Lietuvos užsienių prekyba“, in: *Pirmasis nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis*, Kaunas, Šviesa, 1990, p. 218.

⁵ E. Gerard, 2006, p. 88.

Vis dėlto ne tik Lietuvos centriniame valstybės archyve sukauptų Lietuvos valstybingumo metų fondų, bet ir Belgijos užsienio reikalų ministerijos archyve saugomų lituanistinių šaltinių analizė leidžia išplėsti šios temos siužetų lauką. Šiame tyrime išryškinsime politinių aktualijų ir pasaulinės ekonomikos krizės įtaką abiejų valstybių dvišaliams prekybiniams ryšiams. Be to, įvardysime ir kitus juos reglamentavusius bazinius teisinius dokumentus ir susitarimus. Nagrinsime Lietuvos eksporto į Belgiją ir importo iš jos disbalanso priežastis. Išryškinsime diplomatų indėlį, formuojant dvišalius ryšius. Lietuvos ir Belgijos prekybos apyvartos 1924–1939 m. ir populiariausių importuotų bei eksportuotų prekių statistika (kiekiai ir sumos) apibendrinus pateikta straipsnio gale. Ji paremta Centralinio statistikos biuro 1925–1940 m. leidiniuose publikuotų duomenų analize. Akivaizdu, kad šis tyrimas iš dalies užpildys kai kurias dvišalio bendradarbiavimo istorijos spragas, atvers ir naujų klausimų, kurie, tikimės, ateityje sudomins belgų ir lietuvių mokslininkus.

Lėtas prekybinių ryšių įsibėgėjimas: 1923–1929 m.

Svarbiausia Lietuvos užsienio prekybos – ir eksporto, ir importo – partnerė iki 1931–1933 m. buvo kaimynė Vokietija. Vis dėlto jau nuo 1924–1925 m. ši valstybė vis akivaizdžiau ėmėsi politinio spaudimo autonomijos teisėmis Klaipėdos kraštą valdžiusiai Lietuvai. Taigi ši Baltijos valstybė ne tik dėl ekonominių, bet ir dėl politinių priežasčių ieškojo kitų patikimų prekybos partnerių. Vyriausybė siekė, kad valstybė kuo daugiau uždirbtų iš augančios užsienio prekybos, tad 1924 m. ėmė taikyti su

prekių svoriu ir tūriu susietus vadinamuosius specifinius muitus.

Vos pažvelgę į 1923 m. Lietuvos eksportuotų į Belgiją prekių sąrašą matome, kad jame dominuoja žemės ūkio produkcija ir mediena: nemenkas kiekis sėmenų (29,3 tonos už 23,2 tūkst. Lt), linų pluoštas (6,1 tonos už 14,6 tūkst. Lt), šiek tiek pieno produktų, greičiausiai sviesto (12,9 tonos už 60,2 tūkst. Lt), nedideli kiekiai gyvų žąsų, kailių ir odų už 6,2 tūkst. Lt. Belgijai parduota 6,4 tūkst. kietmetrių apdirbtos medienos už daugiau kaip 474 tūkst. Lt sumą ir dar 200 kietmetrių neapdorotos – už 36 tūkst. Lt. Šio eksporto skaičiai neįspūdingi – 2,6196 mln. Lt, 53,9 tūkst. kilogramų ir 6,6 tūkst. kietmetrių⁸. Importo iš Belgijos statistika sąvaduose atskirai neapartata – ši šalis dar nebuvo tarp reikšmingiausių Lietuvos prekybos partnerių.

Jau 1924 m. eksportuojamų į Belgiją lietuviškų prekių tonažas gerokai padidėjo – iki 3 131,7 tūkst. kilogramų, bet prekių vertė pakito nesmarkiai – iki 2,7807 mln. Lt. Svarią jų dalį sudarė galvijai, avys ir arkliai, gėgnės ir rąstai, celiuliozė, linai⁹. Prekių iš Belgijos įvežta 3 305 tonos už 1,076 mln. Lt. Lietuviai noriai pirko ne tik belgiškas trąšas, bet ir įvairiai pateiktą geležies žaliavą ir elektros transformatorius (164 tonos už 340 tūkst. Lt). Iš Belgijos nupirkta ir truputis medžioklės įrangos ir reikmenų, tabako, paštetų ir pagardų, galanterijos prekių, popieriaus, rašymo ir dailės reikmenų¹⁰.

⁸ Lietuvos eksportas 1923 m. (valstybėmis), in: Lietuvos statistikos metraštis (toliau LSM – V. B.) 1924–1926, Priedas: Užsienio prekyba, Kaunas, 1927, p. XVI.

⁹ Įvežimas: Kraštai, LSM 1924–1926..., p. XXV; Išvežimas iš Lietuvos valstybėmis: Belgija, in: Lietuvos užsienio prekyba (toliau LUP – V. B.) 1924, Kaunas, 1925, p. 18.

¹⁰ Įvežimas į Lietuvą valstybėmis: Belgija, in: ibidem, p. 98.

1923–1924 m. akivaizdžiai išryškėjo pagrindiniai lietuviškosios žaliavų ir prekių pasiūlos Belgijai punktyrai: linų pluoštas, mediena, gyvi paukščiai ir gyvūnai, celiuliozė. Tokia pasiūla puikiai atspindi agrarinį tuometinės Lietuvos ūkio pobūdį ir būtinybę prekiauti su urbanizuotomis valstybėmis, kuriose buvo juntamas maisto prekių ir žaliavų, tokių kaip mediena, poreikis. Pirmaisiais valstybingumo metais netgi besiformuojanti vidurinė šios šalies gyventojų klasė gyveno gana askeetišškai, tad Lietuva negalėjo tapti patrauklia prabangos prekių rinka. Pagrindiniai belgiškų prekių pirkejai buvo žemdirbiai, dažniausiai vertęsi augalininkyste, tad rūpinęsi tinkamu dirvos įdirbimu ir našumu. Jų poreikiams buvo skirta ir didelė dalis geležies žaliavos – po Pirmojo pasaulinio karo Lietuvos žemdirbiams teko įsigyti arba pasidirbdinti naujos žemės ūkio įrangos, nes daug jos buvo suniokota arba išgabenta. 1924 m. prekybos balansas buvo palankus Lietuvai, ji pardavė Belgijai prekių už 1,0747 mln. Lt didesnę sumą. 1925 m. abiejų valstybių tarpusavio prekybos sumos buvo panašios, artimos 25 mln. Lt. Vėlesniais metais Lietuvos eksporto į Belgiją sumos svyravo, tačiau jau nuo 1926 m. jos viršijo 4 mln. Lt, o būtent tais metais lietuviams pavyko šiai partnerei parduoti prekių net už daugiau nei 7 mln. Lt. Belgijos eksportas į Lietuvą didėjo santūriai, palaipsniui: 1927 m. peržengė 3 mln. Lt, o 1929 m. – 4 mln. Lt ribą (žr. *1 lentelę*).

Manytume, kad per pirmąjį valstybingumo dešimtmetį Lietuva tapo patrauklia Belgijos prekybos partnere. Kita vertus, nors prekybos su Belgija apimtys ir prekių sumos didėjo, jų procentinė dalis Lietuvos prekybos apyvartoje buvo nedidelė, visų

pirma dėl spartaus visos apyvartos augimo trečiajame dešimtmetyje – 1923 m. Lietuva eksportavo prekių už 146,7497 mln. Lt, o 1929 m. – už 329,8419 mln. Lt. Valstybės importas nuo 1923 m. (156,1272 mln. Lt) per šešerius metus padidėjo beveik dvigubai – siekė beveik 306,5 mln. Lt¹¹.

Į Belgiją parduodamų lietuviškų prekių struktūra 1924–1926 m. kito gana nedaug. Įdomu, kad po 1925 m. keletui metų iš esmės nutrūko mažai apdorotos medienos eksportas, bet reikšmingą išvežamų prekių dalį sudarė perdirbtos medienos produktai: celiuliozė, popierius ir kartonas. Paminėtina, kad belgams Lietuva parduodavo tik maždaug 3 % medienos produkcijos, daugiausia jos nupirkdavo Vokietija¹². Tiesa, 1925 m. į Belgiją buvo gabunami dviejų rūšių gyvuliai, arkliai ir avys, vėliau smulkesniųjų neliko, o arklių skaičius nuo 1927 m. padidėjo. Jį reguliavo ir kintančios kainos: 1928 m. 564 arkliai buvo parduoti už daugiau nei 2 500 tūkst. Lt, o 1929 m. jų eksportavus į šią šalį per 5 kartus daugiau, pajamos tesiekė 1 643 tūkst. Lt (žr. *2–3 lenteles*). Lietuvai pelningiausios Belgijai siūlomos prekės XX a. trečiajame dešimtmetyje buvo arkliai, celiuliozė, popierius ir kartonas. Ypač gerai mokėta už linus, nors šių paklausa turbūt buvo didesnė už pasiūlą – pagrindinė jų eksporto šalis lietuviams buvo Didžioji Britanija.

Belgijos prekių importas į Lietuvą 1925–1929 m. gana santūriai, tačiau stabiliai augo. Nuo 1927 m. akivaizdžiai didėjo statyboms skirtos belgiškos produkcijos – cemento, stiklo, smulkių geležies ir plieno dirbinių – pasiūla. Lietuvai parduodamos

¹¹ Lietuvos užsienio prekyba 1920–1929 metais, in: LUP 1929, Kaunas, 1930, p. III.

¹² N. Bladaitė, 2014, p. 35.

geležies žaliavos kiekis mažėjo – nuo 4 tūkst. tonų už 1 372 tūkst. Lt 1925 m. iki beveik pusantro tūkstančio tonų už beveik 627 tūkst. Lt 1929 m. (žr. 4 lentelę). Ko gero, perkamos geležies kiekį ribojo ir kylančios kainos. Belgija buvo svarbi trašų tiekėja. Lietuva importuodavo iš jos didžiąją dalį fosforo trašų tomamilčių, gaminamų iš ketaus išgaunant plieną, – maždaug du kartus daugiau nei iš Vokietijos gamintojų¹³.

Nuo 1925–1929 m. Lietuvoje buvo galima įsigyti vis įvairesnių belgiškų prekių, šiuo laikotarpiu jų pasiūla išplito net iki dviejų šimtų tarptautinės prekių nomenklatūros punktų, nors daug jų buvo įsigyjama itin nedideliais kiekiais – dažniausiai belgiškoms prekėms tekdavo konkuruoti su vokiškomis, kartais prancūziškomis, olandiškomis. Buvo perkama daugiau smulkių galanterijos dirbinių, tokių kaip skėčiai (1926–1929 m. net už 93,7 tūkst. Lt), tekstilės – drabužių audinių, ypač vilnionių ir medvilninių. 1927 m. iš Belgijos buvo importuojami net automobiliai, tiesa, tik už 58,8 tūkst. Lt sumą. Taip pat iš šios šalies pirka fizikos, astronomijos, medicinos, matematikos ir elektromechanikos prietaisų, 1925 m. – už 55,3, o 1926 m. – net už 114,5 tūkst. Lt¹⁴. Belgijai parduodamos ir iš jos įsigyjamos Lietuvos prekės buvo gabenamos laivais per Klaipėdos ir dažniausiai per Antverpeno uostą¹⁵.

¹³ 1926 m. – 6606,2 t (iš viso 9 463,2 t), 1928 m. – 10 145,1 t (iš viso 16 287 t), žr.: Įvežimas į Lietuvą 1926–1928 metais, in: LSM 1927–1928, Priedas: Užsienio prekyba, Kaunas, 1929, p. 154.

¹⁴ Įvežimas į Lietuvą valstybėmis, Belgija, in: LSM 1927–1928..., p. 310–314; Įvežimas į Lietuvą valstybėmis, Belgija, in: LUP 1929, p. 130–135.

¹⁵ R. Apanavičius, 2012, p. 39. Geležinkeliais daugiausia gabentos Lietuvos prekės į Latviją, Estiją, SSRS ir Vokietiją.

Nuo 1923 iki 1929 m. Lietuvos ir Belgijos dvišalės prekybos apyvarta gerokai išaugo, nors jos sumos buvo nedidelės. Belgija jau 1926–1927 m. tapo ketvirta–penkta pagal svarbą Lietuvos eksporto valstybe po maždaug pusę prekių nupirkdavusios Vokietijos ir smulkesniųjų partnerių Didžiosios Britanijos, Latvijos. Belgiškų prekių netrukus Lietuvoje buvo perkama daugiau nei prancūziškų, čekoslovakiskų, kai kuriais metais – olandiškų.

Dvišalių ekonominių santykių reglamentavimas

Lietuvos ir Belgijos diplomatiniai ryšiai formaliai pradėjo megztis tik 1921 m. rudenį ir labiau netiesiogiai, per Prancūziją. Šios Baltijos valstybės laikinasis reikalų patikėtinis Paryžiuje rašytojas Oskaras Milašius, galbūt ir dėl savo didžiulio užimtumo, kuklaus atstovybės biudžeto ir geografinio atstumo skyrė nedaug dėmesio Belgijai – antrajai valstybei, kurioje ėjo tas pačias pareigas¹⁶. Tą patį galima pasakyti ir apie laikinąjį šios šalies įgaliotinį Kaune – Prancūzijos laikinąjį reikalų patikėtinį Gabrielių Padovani¹⁷. Ir Lietuva, ir Belgija, netgi nuo 1923 m. vis intensyvindama ekonominį bendradarbiavimą, neskubėjo teisiškai sunorminti dvišalių santykių.

Tiesa, jau 1924–1925 m. abiejų valstybių sostinėse ir Klaipėdoje įsikūrė konsu-

¹⁶ Lietuvių kilmės prancūzų diplomatas ir rašytojas O. Milašius buvo laikinuoju Lietuvos reikalų patikėtinu Belgijoje nuo 1921 m. lapkričio 12 d. iki 1926 m. kovo 22 d.

¹⁷ Belgijos užsienio reikalų ministerija 1921 m. rugsėjo 23 d. laišku kreipėsi į laikinąjį Prancūzijos reikalų patikėtinį Kaune G. Padovani, prašydama ginti belgų interesus Lietuvoje, ir gavo palankų atsakymą. Tiesa, formalus konsulinis darbas, kaip antai pasų išdavimas, buvo pavestas Belgijos konsulatams Berlyne ir Varšuvoje.

linės atstovybės. 1924 m. liepą Briuselyje įkurto Lietuvos garbės konsulato vadovu tapo belgų verslininkas ir buvęs žemės ūkio mokyklų dėstytojas Arnoldas Furstas-Magermannas. Savo namuose institucijos biurą įkūręs brandaus amžiaus, bet energingas, komunikabilus garbės konsulas bendravo su pramonininkais, politikais, verslo žmonėmis. Dar 1923 m. sausio 20 d. Belgijos užsienio reikalų ministerija paskyrė garbės konsulu Klaipėdos krašte Paulių Schultzą¹⁸. Jis šias pareigas ėjo daugiau nei penkiolika metų. Gaila, kad išlikęs šių abiejų valstybių įgaliotinių tarnybinis susirašinėjimas su atstovaujamų valstybių Užsienio reikalų ministerijomis ypač fragmentiškas, taigi jo efektyvumą sunku įvertinti.

Nuo 1925 m. gruodžio 20 d. „Compagnie d'Électricité Belge à Kaunas“ direktorius inžinierius Arturas Langė pradėjo vadovauti Belgijos garbės konsulatui Kaune. 1921 m. šiame mieste įsikūręs¹⁹ inžinierius greit atnaujino turėtas ir mezgė naujas pažintis su Lietuvos politikais, verslininkais, Užsienio reikalų ministerijos darbuotojais ir diplomatais. Šias pareigas jis ėjo iki pat mirties 1932 m. vasarą²⁰. Jas perėmė ir iki

¹⁸ Paskyrimo metu Klaipėdos kraštą administravo Ambasadorių konferencijos įgaliotinė Prancūzija, tačiau jau po trijų savaičių jo valdymą perėmė Lietuva. 1938 m. gegužę garbės konsulu Klaipėdoje tapo Mikas Tolischus.

¹⁹ Skirtinguose šaltiniuose nevienodai pasakojama apie A. Langės kilmę. Kai kurie jų rašo, kad jis gimė 1884 m. vasario 24 d. Kaune, vietos vokiečių šeimoje, o 1909 m. Peterburgo politechnikos institute apgynė inžinieriaus elektrotechniko diplomą. Kitur teigiama, jog tai belgų tautybės žmogus. Lietuvos valstybingumo metais A. Langė nuo pat įkūrimo dėstė Lietuvos (vėliau – Vytauto Didžiojo) universitete ir Aukštuosiuose karininkų kursuose, buvo Lietuvos automobilių ralių prizinininkas.

²⁰ „Mirė inž. Artūras Langė“, in: *Vienybė*, 1932, Nr. 25–26; „Vakar palaidotas A. Lange“, in: *Lietuvos žinios*, 1932, Nr. 132.

pat Belgijos okupacijos ėjo velionio brolio inžinierius Eugenijus Langė²¹.

1925 m. gegužę paskyręs diplomata Petrą Klimą pasiuntiniu Paryžiuje, Lietuvos prezidentas Aleksandras Stulginskis numatė, kad šis galėtų eiti tas pačias pareigas ir gretimose valstybėse²². Užbaigti paskyrimo procedūrą neskubėta. 1926 m. kovo pradžioje pasiuntinys Berlyne Vaclovas Sidzikauskas persiuntė Belgijos užsienio reikalų ministro Émile'o Vandervelde's palankų atsiliepimą apie numatytą kandidatą²³. Kovo 23 d. A. Stulginskis pasirašė pasiuntinio Briuselyje P. Klimo skiriamuosius raštus. Atidėjęs kelionę, diplomatas tik po daugiau nei dvejų metų nusivežė į Belgijos sostinę jau kitus – gautus 1928 m. vasario 28 d., su prezidento Antano Smetonos parašu. Gegužės 2 d. diplomatas įteikė paskyrimo dokumentus karaliui Albertui I, susitiko su Belgijos vyriausybės nariais ir Užsienio reikalų ministerijos vadovybe.

P. Klimas pradėjo eiti pareigas vėliau už Belgijos nuolatinį atstovą Lietuvoje. 1927 m. sausio 12 d. Kaune su ministru pirmininku ir užsienio reikalų ministru Augustinu Voldemaru susitikęs A. Langė gavo palankų atsiliepimą dėl reikalų patikėtinio barono Florento de Selys-Fansono paskyrimo. Sausio 20 d., įsikūręs Rygoje, šis belgų diplomatas pradėjo eiti tas pačias pareigas visose trijose Baltijos valstybėse. 1928 m. lapkričio 11 d. jis tapo nepapas-

²¹ E. Langė gimė 1885 m. Varšuvoje, baigė Peterburgo universitetą ir Darmstadto auštąją technikos mokyklą. Keletą metų gyveno Rusijoje, iš ten į Lietuvą atvyko 1921 m. Dirbo brolio vadovaujamoje bendrovėje, statė Petrašiūnų elektrinę, po brolio mirties tęsė jo darbus iki 1944 m., kol pasitraukė į Vokietiją.

²² B. K. Balučio laiškas P. Klimui, Kaunas, 1925 11 22, in: LMAVB, f. 191, b. 112, l. 8.

²³ V. Sidzikausko laiškas P. Klimui, Berlynas, 1926 03 03, in: LMAVB, f. 191, b. 234, l. 11.

tuoju pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru ir generaliniu konsulu Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje, pareigas ėjo iki 1939 m. rudens.

A. Langė 1926 m. balandį pateikė Lietuvos vyriausybei dvišalės prekybos su Belgija sutarties projektą, tačiau derybos vyko lėtai. Lietuviai norėjo jas paspartinti – dar M. Sleževičiaus kabinetas rengėsi dvišalių prekybos sutarčių nesudariusioms šalims taikyti 30 % muitų antkainį. A. Voldemaro vyriausybei atidėjęs šį sumanymą, É. Vandervelde'ė 1927 m. vasarį ragino F. de Selys-Fansoną neskubėti tęsti derybų²⁴. A. Langės nuomone, Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje irgi neskubėta. Dešimt mėnesių jokios pozicijos raštu neįvardijusį Ekonomikos departamento direktorių Juozą Purickį konsulas pavadino „užkietėjusiu atidėliotoju“²⁵. Nors A. Voldemaras 1927 m. kovą ir pabrėžė F. de Selys-Fansonui, jog sutarties byla gulinti ant jo darbo stalo ir greit sulauksianti savos eilės, derybos pajudėjo tik po daugiau nei metų. Tuometinis Užsienio reikalų ministerijos generalinis sekretorius ir naujas Ekonomikos departamento vedėjas Dovas Zaunius jau daug aktyviau siekė susitarimo. Lietuvos vyriausybė ketino rudenį dvišalių prekybos sutarčių nepasirašiusioms valstybėms taikyti 50 % maito antkainius.

1928 m. gegužę Belgijos užsienio reikalų ministras P. Hymansas pasiūlė P. Klimui iš pradžių pasirašyti laikinąją dvišalę sutartį, o vėliau tartis dėl išsamesnės, preciziškes-

nės nuolatinės. Lietuvių diplomatas daug tikėjosi iš prekybos su Belgija: „Turtingi kapitalais ir iniciatyva belgai gali mums būti be galo naudingi Lietuvos atstatyme, drauge pavaduodami mus nuo to pavojaus, kurio gali kelti kitų didesnių šalių kapitalistai politikos atžvilgiu.“²⁶

Rugpjūčio 16 d. D. Zaunius ir Belgijos pasiuntinys Baltijos valstybėms F. de Selys-Fansonas pasirašė iš karto įsigaliojusią Laikinąją Lietuvos ir Belgijos–Liuksemburgo ekonominio susivienijimo prekybos sutartį. Šiuo tik penkių straipsnių dokumentu abi šalys sutarė laikytis mažiausių numatytų muitų ir didžiausio palankumo principo „visose tose srityse, kurios liečia vertimąsi prekyba, laivininkyste ir pramonė, teisę valdyti kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą ir savo nuožiūra laisvai su juo elgtis, maitus ir kitus bet kurios rūšies mokesčius, rinkliavas, prekybinių keliautojų darbą ir prekių pavyzdžių sutvarkymą, draudimus įvežti, išvežti ir pervežti bei tų draudimų taikymą, akcizo ir vartojimo mokesčius, jų tarpe visus dauginimo koeficientus, eksporto taksą ir mokesčius ir muitų formalumus“²⁷. Abi valstybės įsipareigojo užtikrinti laisvą viena kitos asmenų tranzitą, tranzitinį prekių ir siuntinių gabenimą, laivų ir geležinkelio vagonų vykimą į vieną iš šios sutarties partnerių arba iš jos. Šis didžiausio palankumo principas negaliojo tik vizų išdavimui.

Lietuvos ir Belgijos derybas dėl sutarčių, lengvinusių prekybinių ginčų sprendimus, įšaldė politikos skersvėjai. A. Volde-

²⁴ É. Vandervelde instrukcija F. de Selys-Fanson „Négociations commerciales“, Briuselis, 1927 02 18, in: AMAEB, Négotiations commerciales, 2460 bis, V. 1.

²⁵ F. de Selys-Fanson pranešimas É. Vandervelde „Arrangement commercial Belgique–Lithuanie“, Ryga, 1927 03 04, in: AMAEB, Négotiations commerciales, d. 2460 bis, V. 1.

²⁶ P. Klimo pranešimas A. Voldemarui „Dėl konsulato Briusely“, Paryžius, 1928 05 16, in: LMAVB, f. 191, b. 74, l. 130.

²⁷ Provizorinė Lietuvos ir Belgijos–Liuksemburgo ekonominio susivienijimo prekybos sutartis, in: *Ivyriausybės žinios*, 1928, Nr. 289, eil. Nr. 1897.

maro vyriausybė norėjo kuo greičiau pradėti tartis dėl dvišalės arbitražo ir conciliacijos sutarties su Belgija. 1928–1929 m. vykusių Lietuvos ir Lenkijos derybų nesėkmės veikė šių šalių santykius su kitomis Europos šalimis. Belgija greičiausiai rinkosi tokią pat kaip savo ir Lenkijos sąjungininkės Prancūzijos poziciją arba rėmė įtakingesniąją šalį. Atsiklausus Lenkijos užsienio reikalų ministerijos nuomonės, Briuselyje nutarta subtiliai atidėlioti derybas, kurios „Varšuvai būtų nemalonios“²⁸. Lietuvos pasiuntinys P. Klimas aiškiai juto, kad belgai sąmoningai vengia ruošti sutartį²⁹. Pagaliau 1930 m. vasarį P. Hymansas jam įteikė projektą. Gana greitai, jau rugsėjo 24 d., šis Belgijos užsienio reikalų ministras kartu su tokias pat pareigas ėjusiu D. Zauniumi pasirašė išsamią kruopščiai parengtą arbitražo ir conciliacijos sutartį. Tiesa, ji buvo ratifikuota tik po daugiau nei poros metų³⁰. Tų pačių 1930 m. gruodžio 12 d. P. Hymansas ir P. Klimas Briuselyje pasirašė ir sutartį dėl procedūros civilinėse ir komercinėse bylose³¹. 1931 m. liepos 21 d. D. Zaunius ir F. de Selys-Fansonas Kaune pasirašė iškart įsigaliojusį Susitarimą prekių ženklams apsaugoti. Galima sakyti, 1930–1931 m. ekonominių Lietuvos

ir Belgijos santykių teisinio reglamentavimo procesas buvo baigtas.

Lietuvos pasiuntinys, kaip ir į Kauną keletą kartų per metus nuvykdamas F. de Selys-Fansonas, Briuselyje lankydavosi ne tik per valstybines šventes ar užsienio valdovų vizitus. P. Klimas nuolat domėjosi abiejų valstybių prekybinių ryšių aktualijomis, susirašinėjo dėl jų su abiejų valstybių Užsienio reikalų ministerijomis. Ketvirtajame dešimtmetyje jis kartais dalyvaudavo dvišalėse ekonominėse derybose. Nepaisant to, jis akivaizdžiai išsamiau gilinosi į politinio bendradarbiavimo klausimus. Didžiausią įtaką prekybos sferoje turėjo Briuselyje dirbę P. Klimo pavaldiniai. Siekdamas suaktyvinti konsulinę veiklą šiame mieste, pasiuntinys 1930 m. gegužę pasiūlė Lietuvos užsienio reikalų ministerijai jame įkurti karjeros konsulatą, kuriame dirbtų profesionalūs diplomatai. 1931 m. vasario pradžioje Crayer gatvės 17, vėliau Vilain XIV gatvės 53 name atidarytoje Lietuvos pasiuntinybėje pradėjo veiklą konsulas Matas Narjauskas. Jis dalyvaudavo ekonominėse derybose, susirašinėjo su Belgijos ir Lietuvos užsienio reikalų ministerijose prekybą kuravusiais departamentais: siūlė būdus stiprinti bendradarbiavimą, atsakydavo į paklausimus ir siuntė savuosius, kaupė informaciją apie įstatymų kaitą ir verslo poreikius. Nuo 1931 m. gruodžio daugiau nei trejus su puse metų konsului talkino sekretorius Jurgis Kairiūkštis.

1934 m. kovo pradžioje Briuselyje pradėjo veiklą itin energingas laikinasis reikalų patikėtinis Vytautas Gylis. Šis diplomatas nuo 1935 m. pradžios rinko ir Lietuvos užsienio reikalų ministerijai referuodavo ne tik ekonominę, bet ir politinę informaciją apie Belgiją, pavyzdžiui, apie vyriaus-

²⁸ Belgijos URM Prekybos sutarčių skyriaus pranešimas Užsienio prekybos gen. departamento direktoriui, Briuselis, 1928 06 01, in: AMAEB, Correspondence politique 1918–1940, d. 17362; Belgijos URM Politikos departamento direktoriaus E. Bosereto instrukcija „Demande lithuanienne de conclure un Traité d'Arbitrage“, Briuselis, 1928 06 01, in: Op. cit.

²⁹ P. Klimo pranešimas A. Voldemarui „Dėl arbitražo sutarties su Belgija“, Paryžius, 1929 03 05, in: LMAVB, f. 191, b. 75, l. 206.

³⁰ Conciliacijos, arbitražo ir ginčams teismo keliu spręsti konvencija tarp Lietuvos ir Belgijos, in: *Vyriausybės žinios*, 1932, Nr. 394. Ratifikuota 1932 10 24.

³¹ Lietuvos ir Belgijos sutartis dėl procedūros komercinėse ir civilinėse bylose, in: *Vyriausybės žinios*, 1932, Nr. 402. Ratifikuota 1932 11 25.

sybės požiūrį į Malmedy regiono germanofilus, totalitarinių valstybių įtakos stiprėjimą, neutralumo politiką. Intensyvus ir solidus V. Gylgio diplomatinis susirašinėjimas Belgijos užsienio reikalų ministerijos archyve patvirtina P. Klimo komplimentus: „Man čia buvo didelė pagalba. Jis nepasižymėjo labai dideliu mokslingumu ar kitomis intelektualinėmis pažibomis, bet jis meistriškai vartojo savo prigimtą mandagumą, kuris nekludė jam būti žemaitiškai atspariam ir atsargiam atsparume. Jis sugebėjo pasidaryti ekonominiu ekspertu, kai tai buvo reikalinga. Būtų pasidaręs, be abejonės, ir šmaikščiu politiku, jei tai būtų jam pavesta.“³²

1935 m. iš Paryžiaus V. Gyliui talkinti atvyko Vytautas Stašinskas. Darbo apimtis didėjant, konsulas 1936 m. konstatavo, kad: „Pasiuntinybė turi per daug darbo ir per mažai personalo. <...> Dėl mūsų įvežimo Belgijon man nuolatos tenka lankytis vietinėse įstaigose, nes norėdamas padėti mūsų importuotojams turiu dažnai aiškinti nesusipratimus ar prašyt kokių nors lengvatų, papildomų licencijų ar kitų malonių. Be šitų prievolių man prisieina atlikti daug kanceliarinio darbo, sekt vietinę spaudą, informuoti ekonominių departamentą apie belgiškų įstatymų pakeitimus, kai jie liečia importą, daryt propagandą apie Lietuvą spaudoje ir pirklių sferose, atlikti reprezentacines pareigas. Žiūrint iš tolo, atrodo, kad jokia kita pasiuntinybė neturi taip mažai personalo kaip Briuselio, tuo tarpu kai nuveiktas darbas Belgijoje nėra paskutinėje vietoje.“³³ Vis dėlto ministerija daugiau

darbuotojų į šią pasiuntinybę neskyrė. Nuo 1938 m. vasario konsulu ir laikinuoju reikalų patikėtiniu Briuselyje buvo paskirtas V. Stašinskas, po poros mėnesių jis gavo atašė diplomatinį rangą. Tokį pat rangą gavo ir 1940 m. vasario 25 d. iš jo pareigas perėmęs Jonas Deksnys. 1937 m. Lietuvos garbės konsulu Antverpene buvo paskirtas Arthuras Ghysbrechtas.

Lietuvai ir Belgijai apie 1926–1928 m. nutarus reglamentuoti dvišalius santykius, paaiškėjo, kad abi šalys tenkino anksčiau susiklosčiusi padėtis. Ieškant tokio santūrumo priežasčių, galbūt vertėtų grįžti į 1921 m. vidurį, į Briuselį, į Tautų rūmus. Kreipdamasis į Senato narius, karalystės užsienio reikalų ministras Henris Jasparas pabrėžė: „Belgijos užsienio politika turėtų būti iš esmės ekonominė politika.“³⁴ Atrodo, kad, megzdami santykius su Lietuva, belgų politikai šio principo laikėsi itin nuosekliai. Belgijos vyriausybė palankiai vertino dvišalės prekybos raidą, bet nesukybėjo sudaryti sutarčių, spręsti diplomatinio atstovavimo klausimų, o politiškai mieliau rėmė Lenkiją. Netgi [n]esama teisinė bazė iki 1929–1930 m. Lietuvai ir Belgijai veikiant laisvosios rinkos sąlygomis buvo paranki dvišalių ekonominių santykių raidai. Žinoma, didėjant prekybos apyvartai, profesionaliai tarpininkauti ir teisiškai reglamentuoti dvišalius santykius tapo vis svarbiau. Lietuvos vyriausybė, daugiausia dėmesio sutelkusi į didžiąsias, įtakingąsias politines ir ekonomines partneres, taip pat iš pradžių gana vangiai, gal net tingiai formalizavo santykius su Belgija. Pasiuntinys F. de Selys-Fansonas buvo įsitikinęs, kad 1929 m. birželį prasidėjusios Lietuvos ir

³² P. Klimas, *Lietuvos diplomatinėje tarnyboje*, Vilnius: Mintis, 1991, p. 116.

³³ V. Gylgio pranešimas Lietuvos URM gen. sekretoriui J. Urbšiuui, Briuselis, 1936 04 07, in: LCVA, f. 383, ap. 7, b. 1754, l. 28–29.

³⁴ R. Coolsaert, V. Dujardin, C. Roosens, 2015, p. 154.

Belgijos derybos dėl prekybos ir laivybos sutarties užtruks³⁵. Deja, jis buvo pernelyg optimistiškas: Didžioji ekonomikos krizė privertė ieškoti visai naujų ekonominių santykių kūrimo priemonių.

Prekybinių ryšių raida 1930–1938 m.

XX a. trečiojo dešimtmečio prekybiniai ryšiai su Belgija teikė daug vilčių Lietuvos diplomatams, greičiausiai ir verslininkams: „Belgija mums darosi vis svarbesnė ir svarbesnė rinka. Čia eina mūsų medžiai, linai, sviestas, gyvuliai. Prekybos ryšiai turės dar plėtotis.“³⁶ Apie 1930–1931 m. mažųjų valstybių darnaus tarpusavio ekonominio bendradarbiavimo ir kartu tinkamo savųjų interesų apgynimo svarba ypač padidėjo. Didžioji ekonomikos krizė ėmė vis stipriau veikti Europos valstybių ekonomiką, o Vokietija pradėjo aiškiau demonstruoti norą susigrąžinti prarastąsias teritorijas ir galėjo pagrasinti kaimynėms ekonominiu boikotu.

Lietuvių diplomatams ir verslininkams ketvirtajame dešimtmetyje irgi teko veikti daug aktyviau. Pasaulinė ekonomikos krizė jau 1930 m. rimtai palietė Belgiją. Lietuvoje taupymo politiką pasirinkusiems ir tvirtą valiutą išsaugojusiems Juozo Tūbelio Ministrų Kabinetams (1929–1938) pavyko išvengti šalies įmonių bankrotų lavinos ir didelės bedarbystės. Tokį atsparumą lėmė ir didelė vidaus rinkoje suvartojamos ūkio produkcijos dalis, apie 80 %³⁷, ir vyriausy-

bės pastangos ieškoti naujų eksporto rinkų. 1930 m. šios Baltijos valstybės eksportas padidėjo iki 333,739 mln. Lt. Dėl prekių ir žaliavų kainų kritimo krizė 1931 m. palietė ir Lietuvos finansus, užsienio prekybą, dar tik besikuriančią pramonę. Deja, valstybės eksportas irgi ėmė kristi – 1934 m. pasiekė 147,245 mln. Lt, grįždamas kone į 1923 m. lygį. Paskui lėtai tolydžio didėdama Lietuvos eksporto suma 1938 m. išaugo iki 233,198 mln. Lt³⁸, bet, deja, neprilygo 1924–1928 m. buvusiajai. Žinoma, tam turėjo įtakos ir mažesnės tarptautinės prekių kainos.

Lietuvos importo dinamika buvo dar radikalesnė. Daugiausia, net už 312,415 mln. Lt, prekių ir žaliavų įvežta iš užsienio šalių taip pat 1930 m. Vėliau šie skaičiai ėmė smukti ir 1935 m. buvo netgi žemesnio nei 1923 m. lygio, sudarė 128,579 mln. Lt sumą. Nuo kitų metų užsienyje vėl buvo perkama vis daugiau prekių, 1938 m. – už 223,686 mln. Lt³⁹. Deja, ši suma buvo mažesnė net už 1924 m. importą.

Didžiulės sūpuoklės matomos ir nagrinėjant Lietuvos ir Belgijos 1930–1938 m. prekybos balansą (žr. 6 lentelę). Tiesa, jis tik sunkiausiais metais grįždavo prie ankstesnių prekių pardavimo arba pirkimo sumų, 4–5 mln. Lt, paprastai viršydavo 6–7 mln. Lt, o palankiausiais metais perkopdavo 10 mln. Lt. Kontrastingiausi, pažvelgus į oficialią statistiką, 1935 m.: Lietuvai pavyko parduoti belgams prekių už solidžiausią 11,91 mln. Lt sumą, o jų produkcijos buvo nupirkta tik už 4,39 mln. Lt. Vis dėlto toks kontrastas susidarė ir dėl 1935–1937 m. įvykusių belgiškų ginklų

³⁵ F. de Selys-Fanson pranešimas P. Hymans „Traité de Commerce avec la Lithuanie“, Ryga, 1929 08 19, in: AMAEB, Négotiations commerciales, d. 2460 bis, V. 1.

³⁶ P. Klimo pranešimas D. Zauniui „Dėl konsulo Fursto Briusely“, Paryžius, 1930 08 21, in: LCVA, f. 676, ap. 1, b. 23, l. 110.

³⁷ K. Meškauskas, 1992, p. 110.

³⁸ Užsienio prekybos judėjimas 1923–1938 metais, in: LSM 1938, Kaunas, 1939, p. 252.

³⁹ Ten pat.

pirkimų. 1935 m. ginklų pirkimą iš Herstalio mieste įsikūrusios „Fabrique Nationale d’Armes de Guerre“ Belgija kompensavo 5 tūkst. tonų rugių ir 240 tonų šaldytos kiaulienos⁴⁰. Galima kalbėti apie „povandeninę“ belgiškų prekių importo į Lietuvą dalį – oficialioji statistika neatspindėjo tikrųjų jo apimčių.

Belgijai skirtų prekių dalis Lietuvos eksporte ketvirtajame dešimtmetyje padidėjo, ypač nuo 1934 m. Dar akivaizdesnį paaugimą matome, lygindami Belgijos prekių dalį Lietuvos importe: iki 1930 m. pradžios ji neviršijo 1,3 %, o 1936 m. pasiekė net beveik 9 %, nors dažniau sudarė apie 4–6 % (žr. 6 lentelę). Tokius skaičių svyravimus lėmė prekybos reglamentavimo ir muitų pokyčiai, abiejų valstybių valiutos politika ir ūkio raida, tarptautinės ekonomikos krizės dinamika, regiono politiniai pokyčiai, ypač Vokietijos politikos radikalėjimas. Abiejų valstybių prekybos balansas dažnai buvo palankesnis Belgijai. Žinoma, jų prekybos apyvartos – sąlyginai nedidelė Lietuvos prekybos balanso dalis.

Formaliai Lietuvos ir Belgijos prekybą ketvirtajame dešimtmetyje toliau reglamentavo laikinoji dvišalė sutartis, iš esmės taikyta iki pat 1940 m. gegužės. 1936 m. ji buvo papildyta punktu dėl lietuviškų prekių eksporto į Belgų Kongą ir importu iš šios Belgijos kolonijos. Tiesa, akivaizdžiai liberalią laikinosios 1928 m. prekybos sutarties dvasią gerokai suvaržė jau 1932 m. Belgijoje įvesta tuo metu daugelyje Europos šalių imta taikyti kontingentavimo sistema. Norint užsienio partneriui parduoti daugiau vienos savo prekės, valstybei reikėjo apriboti kitos pardavimą arba sutikti dėl didesnio importuojamų prekių kiekio.

Tų pačių metų pabaigoje Lietuva padidino muitus, įvedė prekių licencijavimo sistemą. Jau nuo pat pradžių tarp tik licencijas įsigijusiems leistų tiekti prekių buvo keletas aktualių belgų verslininkams: fosfatai, geležis, plienas ir skarda, vilnoniai audiniai ir medvilniniai verpalai bei siūlai, cementas⁴¹. Iki 1934 m. rudens importo licencijomis ribojamų prekių skaičius dar gerokai padidėjo.

Laikinojoje Lietuvos ir Belgijos sutartyje numatytas abipusio didžiausio palankumo principas, joms įvedus prekybos apribojimus, funkcionavo tik iš dalies. Abiejų valstybių atstovai kasmet susitardavo dėl perkamų ir parduodamų prekių rūšių ir kvotų – pasirašydavo kompensacinius susitarimus dėl prekybos apyvartos. Derybos dėl jos panėšėdavo į sudėtingą šachmatų partiją: abiejų valstybių delegacijos kartais net porą mėnesių Briuselyje kruopščiai derindavo perkamų ir parduodamų prekių pavadinimus ir kiekius. Praėjus bent trims mėnesiams tokį susitarimą buvo galima keisti – lietuviai galimybe jį pakoreguoti naudojos keletą kartų. Kartais į susitarimą dar būdavo įtraukiami ir be jokių apribojimų gavus licencijas parduodamų prekių sąrašai. Tarp į Lietuvą įsigijus licencijas neribojamai importuojamų belgiškų prekių buvo langų stiklas, chemijos, elektros, techniniai prietaisai, fotografijos prekės, tekstilės žaliava ir gaminiai. Lietuvos ūkio pobūdis sunkino jos pozicijas derybose. Apie 1927–1930 m. lietuvių žemdirbiai stengėsi tarptautinei rinkai pasiūlyti jau nebe vien žaliavas, bet ir augalininkystės, o ypač gyvulininkystės produkciją. Deja, krizės metais Belgija rūpinosi ją pirmiausia supirkti iš vietos ūkininkų. Kartais ši

⁴⁰ N. Bladaitė, 2014, p. 48.

⁴¹ P. Šalčius, 1998, p. 271.

valstybė sudarydavo subtilių kliūčių numatytai normai įsigyti, pavyzdžiui, padalydama Lietuvos javų kontingentą 300 importuotojų⁴².

Nepaisant šių sunkumų, Belgijos kaip prekybos partnerės svarba toliau didėjo. 1930–1931 m. Lietuva akivaizdžiai daugiau parduodavo kaimynei Latvijai nei Belgijai, bet nuo 1932 m. jų atotrūkis gerokai sumažėjo, o SSRS prekybinis vaidmuo ėmė stiprėti. Nuo 1934 m. Lietuvos eksporto lyderės iki 1939 m. faktiškai nekito: prekių išvežimą į Belgiją lenkė tik pardavimai gerokai didesnėms Didžiąjai Britanijai, Vokietijai ir SSRS⁴³. Svarbiausios užsienio prekybos partnerės Vokietijos santykiai su Lietuva itin pablogėjo 1934–1935 m., visų pirma dėl Klaipėdos krašto. Kaune kruopščiai ieškota būdų sušvelninti jos ekonominį spaudimą, pasiekusį kulminaciją 1935 m., įvedus lietuviškų prekių boikotą. Lietuvos vyriausybė šiuo laikotarpiu sustiprino partnerystę su kitomis šalimis, visų pirma Didžiąja Britanija, SSRS ir Belgija. Šios Baltijos valstybės eksportui atsigauvant, 1935–1936 m. jos Belgijai parduodamų prekių kiekis padidėjo itin akivaizdžiai. Konsulas V. Gylys rūpinosi įtikinti Lietuvos užsienio reikalų ministeriją išskirtine šios ekonominės partnerystės svarba: „Belgijos rinka ne tik gali, bet ir privalo būti viena iš svarbiausių mūsų žemės ūkiui, miškininkystei ir dalinai net pramonei. Mums tuo tarpu yra svarbiau tęsti jau pradėtą vagą, nepasiduodant iliuzijoms, kad Lietuvos produkcija yra įdomi

didelių valstybių rinkoms ar kad mūsų eksportininkams yra patogiau vest prekybą su artimiausiais kaimynais.“⁴⁴

Kai jau net trejetą metų iš eilės, 1932–1934 m., Lietuvos prekybos balansas su Belgija buvo neigiamas, Kaune imta ieškoti būdų jį pakeisti. Po Užsienio reikalų ministerijos Ekonomikos departamente 1934 m. spalio 10 d. įvykusio posėdžio V. Gylys gavo instrukciją kreiptis į Belgijos užsienio reikalų ministeriją ir pasiūlyti papildyti ankstesnę prekybos sutartį – įsigyti didesnius kiekius lietuviškų javų, galvijų ir kiaulių arba kiaulienos. Iš pradžių, Briuselyje kantriai išbandęs visas diplomatinio poveikio priemones, konsulas palankaus sprendimo nesulaukė. Gruodį jis Lietuvos užsienio reikalų ministerijai netgi pasiūlė trukdyti įvežti prekes iš Belgijos⁴⁵. Ketinimų imtis tokio demonstratyvaus gesto Lietuvos vyriausybė turėjo ir prieš metus, tačiau abu kartus nutarta dvišalių santykių negadinti.

Keletas Belgijai sėkmingai parduodamų prekių nesikeitė visą 1923–1939 m. laikotarpį – arkliai, akivaizdžiai mėgstama medienos produkcija (gaminiai ir celuliozė), sėmenys, linai. Nors Lietuvos diplomatai rūpinosi Belgijoje parduoti kuo daugiau javų, ypač kviečių, dėl jau minėtų priežasčių, o 1937 m. ir dėl prasto derliaus jų sumanymus įgyvendinti nesisekė. Tiesa, 1935–1936 ir 1938 m. belgai pirkė lietuviškų miežių ir gana nemažai rugių. 1931–1935 m. Lietuvai pavyko nemažai uždirbti iš sviesto, bet ilgainiui sumažė-

⁴² S. Kuzminsko instrukcija V. Gyliui, Kaunas, 1934 10 13, in: LCVA, f. 383, ap. 7, b. 1536, l. 3.

⁴³ Lietuvos užsienio prekyba 1930–1934 metais, kraštais, in: LSM 1934, Kaunas, 1935, p. 128; Lietuvos užsienio prekyba 1934–1938 metais, kraštais, in: LSM 1938, Kaunas, 1939, p. 252.

⁴⁴ V. Gylio pranešimas Lietuvos URM Ekonomikos departamento direktoriui J. Norkaičiui, Briuselis, 1936 09 01, in: LCVA, f. 383, ap. 9, b. 21, l. 354.

⁴⁵ V. Gylio laiškas Lietuvos URM Ekonomikos departamento direktoriui S. Kuzminskui, Briuselis, 1934 12 11, in: LCVA, f. 383, ap. 7, b. 1536, l. 2–2a.

jo ir jo kaina, ir kvota. 1933 m. P. Klimui pavyko sutarti, kad Belgija pirks daugiau lietuviško sviesto, o lietuviams parduos daugiau cemento⁴⁶. Iš pradžių verslininkai dar galėjo Belgijoje nusipirkti papildomų sviesto pardavimo licencijų, vėliau jos buvo panaikintos ir 1936 m. jo eksportas akivaizdžiai smuko. 1937 m. belgams nesutikus importuoti norimą sviesto kiekį, V. Gylis kovo pabaigoje atsisakė pasirašyti sutartį dėl eksporto kitais metais, siekdamas arba išgauti jų sutikimą, arba sulaukti patrauklių alternatyvų. Belgai noriai būtų pirkę daugiau linų ir medienos – šių prekių įvežimo kiekio neribojo, bet lietuviams vis dar labiau imponavo britų ir vokiečių pasiūlytos kainos.

Kaip minėta, dėl agrarinio Lietuvos valstybės pobūdžio eksportą sunkiai sekėsi išplėsti, juolab kad būtent žemės ūkio produkcijos kainos buvo mažesnės ir krito sparčiau už pramonės produkcijos kainas⁴⁷. 1930 m. lietuviškų prekių pasiūla Belgijai padidėjo iki maždaug 80 tarptautinės prekybos statistikos nomenklatūros pozicijų. Vis dėlto jame kiek svaresnės sumos nurodytos minint gyvulius (arkliai, galvijai, kiaulės), jų mėsą ir odas, javus (dar ir griekiai, avižos), sėklas (dar ir raudonųjų dobilų, lubinų), medienos dirbinius (dar ir fanera, popierius, nuo 1934 m. – ažuolinės parketo lentelės). 1931 m. susitarta dėl 251,7 tonos pakulų pardavimo Belgijai už 256,6 tūkst. Lt, vėliau jų eksportas itin sumenko. 1932 m. į šią valstybę išvežta 1 800 kiaulių už 162 tūkst. Lt. 1937–1938 m. Lietuva jai

pardavė 413 tonų raudonųjų dobilų sėklų už 565 tūkst. Lt, 1935–1937 m. – 550,7 tonos neapdorotų ir sausų veršių odų už beveik 1,4 mln. Lt⁴⁸. Beje, 1934 m. Belgijai buvo parduota nemažai Kauno įmonėje „Inkaras“ gaminamų guminių sportinių batelių⁴⁹. Vis dėlto kitų prekių į Belgiją buvo išvežama tik labai nedaug – kiek daugiau tik tekstilės dirbinių, smulkių metalo dirbinių, saldumynų.

Ir bendrojo, ir belgiškų prekių importo dinamika, manytume, labai gerai parodo krizės įtaką vartojimo kultūros kaitai ir pramonės raidai Lietuvoje. Nors kainos svyravo, akivaizdžiai noriai buvo perkama belgiška geležis ir jos gaminiai (žr. *9 lentelę*). 1930–1931 m. iš Belgijos į Lietuvą buvo atvežta 1 275,5 tonos skardos už truputį daugiau nei 608 tūkst. Lt. 1933 m. Lietuvai parduota dar ir 1 014,8 tonos lietuvių ir štampuotų smulkių geležies ir plieno gaminių už 858,7 tūkst. Lt⁵⁰. Belgijoje traukiniai riedėjo per lietuviškus pabėgius, o Lietuvoje – belgiškais bėgiais. Tarptautinė ekonomikos krizė labai paveikė ekonominiams ryšiams su Belgija svarbias įmones: medienos apdirbimo, popieriaus, metalo dirbinių ir statybinių prekių gamybos. Sumažėjus mūrinių namų statyboms, ypač per patį krizės piką, 1934–1935 m., Lietu-

⁴⁶ P. Klimo laiškas Belgijos URM Prekybos departamento direktoriui E. Casteurui, Paryžius, 1933 06 14, 07 13, in: AMAEB, Négotiations commerciales, d. 2460 bis, V. 2.

⁴⁷ K. Meškauskas, 1992, p. 113.

⁴⁸ Išvežimas iš Lietuvos 1931–1933 m., valstybėmis, in: LUP 1933, Kaunas, 1934, p. 73, 74; Išvežimas iš Lietuvos 1933–1935 m., valstybėmis, in: LUP 1935, Kaunas, 1936, p. 60; Išvežimas iš Lietuvos 1934–1936 m., valstybėmis, in: LUP 1936, Kaunas, 1937, p. 59; Išvežimas iš Lietuvos 1935–1937 m., valstybėmis, in: LUP 1937, Kaunas, 1938, p. 55; Išvežimas iš Lietuvos 1936–1938 m., valstybėmis, in: LUP 1938, Kaunas, 1939, p. 45.

⁴⁹ M. Narjausko pranešimas S. Kuzminskui, Briuselis, 1934 12 12, in: LCVA, f. 383, ap. 9, b. 21, l. 149.

⁵⁰ Įvežimas į Lietuvą 1930–1931 m. valstybėmis, in: LUP 1931, Kaunas, 1932, p. 287; Įvežimas į Lietuvą 1931–1933 m. valstybėmis, in: LUP 1933, p. 336.

voje buvo perkama mažiau langų stiklo ir cemento. Gana populiarūs liko belgiškos trašos, tomamilčiai. 1937 m. jie buvo perkami beveik vien iš Belgijos, įsivežant kur kas daugiau nei trečiame dešimtmetyje, nors kiekis buvo nepastovus, kartais skyrėsi net 3–4 kartus.

Lietuvos maisto ir lengvosios pramonės įmonės netgi stiprėjo⁵¹. Į šią valstybę Belgija eksportavo gana nedaug vilnionių ir medvilninių audinių ir verpalų, kurių kiekis ypač sumenko griežto taupymo metu, 1933–1935 m. Vis dėlto pamažu vystantis lietuviškajai tekstilės pramonei, audėjai noriai pirkdavo daugiau belgiškų verpalų ir siūlų, ypač vilnionių. Tiesa, 6–7 kartus daugiau jų įsigydavo iš Didžiosios Britanijos. Beje, krizė supažindino lietuvaites ir su dirbtinio šilko audiniais, verpalais ir siūlais, jie tapo vis populiarešni. 1934–1938 m. Lietuvai parduota belgiškų dirbtinio šilko verpalų už 994 tūkst. Lt⁵², jų pagrindinė konkurentė ir lyderė buvo du kartus daugiau tiekdavusi Olandija. Dirbtinio šilko audinių Lietuvoje buvo parduodama ypač mažai – dažniausiai parduotuves pasiekdavo vietoje išaustieji. Belgija prisidėjo prie Lietuvos tekstilės pramonės – 1937–1938 m. pardavė mezgimo mašinų už beveik 323 tūkst. Lt, taip pat ir prie kitų pramonės šakų – tiekė ir įvairių kitoikių dirbtuvių ir fabričių mašinų už beveik 517 tūkst. Lt⁵³.

Iki maždaug 1932 m. itin intensyvus bendradarbiavimas su tokiais solidžiomis ir patikimomis partnerėmis kaip Di-

džioji Britanija ir Prancūzija⁵⁴ mažino belgų poreikį ieškoti naujų rinkų. Vėlesniais metais tegu ir nedidelės, tačiau noriai bendradarbiaujančios, gana sėkmingai užsienio prekybą tvarkančios partnerės Lietuvos svarba Belgijai padidėjo: „Vis daugiau simpatijų belgai pradeda rodyti Lietuvai, apie kurią jie anksčiau turėjo klaidingą supratimą ir mus kai kada laikė Rusijos padaru, o kai kada imperialistinės Vokietijos kreatūra. Pagaliau paskutinių kelių metų bėgyje [per paskutinius kelerius metus] belgai daugiau išgirdo teisybės apie Lietuvą, užmezgė prekybos ryšius ir dabar vis arčiau interesuojasi mūsų valstybe ir ekonominių santykių perspektyvomis.“⁵⁵

Belgijos užsienio reikalų ministerijoje įžvelgta: „Lietuvos rinka gera, besivystanti, daugelio belgų produktų (stiklo gaminiai, medvilnės audiniai, šilkinis siūlas ir t. t.) importas nevaržomas jokiais apribojimais ir nekontroliuojamas valiutos išvežimas.“⁵⁶ Belgijos pramonės įmonių gaminamos produkcijos įvairovė lėmė daug platesnę ir lankstesnę prekių pasiūlą nei lietuviškosios rinkos. Ketvirtojo dešimtmečio viduryje belgai į Lietuvą, tegu dažnai ir nedideliais kiekiais, eksportuodavo apie 350 rūšių (pagal tarptautinę prekybos statistikos nomenklatūrą) prekes: vazonines gėles, įvairius dažus, chemijos pramonės produkciją, tepalus, keraminius ir švininius vamzdžius, skardą, įvairius

⁵⁴ A. Mommen, 2003, p. 2.

⁵⁵ V. Gyljo pranešimas Lietuvos URM Politikos departamentui, Briuselis, 1937 02 28, in: LCVA, f. 648, ap. 1, b. 11, l. 94.

⁵⁶ Belgijos URM Užsienio prekybos gen. departamento pranešimas ministrui P. Hymans „Arrangement provisoire avec la Lithuanie en matière des contingents d'importation“, Briuselis, 1934 05 07, in: AMAEB, 2460 bis, V. 2.

⁵¹ K. Meškauskas, 1992, p. 111.

⁵² Įvežimas į Lietuvą 1934–1936 m. valstybėmis, in: LUP 1936, p. 307–308; Įvežimas į Lietuvą 1936–1938 m. valstybėmis, in: LUP 1938, p. 356.

⁵³ Įvežimas į Lietuvą 1936–1938 m. valstybėmis, in: LUP 1938, p. 356.

smulkius skardos ir geležies dirbinius, plieną ir jo dirbinius, kabelius, vario vielą ir dirbinius, elektros lemputes, kilimus, maišus, tapetus, rašomąjį ir dovanų vyniojimo popierių, gumos dirbinius, odą ir klijus batų gamybai. Beje, įdomu, kad Lietuva neimportavo belgiško šokolado.

Apžvelgę statistikoje minimas prekes, grįžtame prie neminimų. 1936–1937 m. Lietuvos kariuomenė įsigijo 75 260 „Mauser“ 7,92 kalibro „Fabrique Nationale d’Armes de Guerre“ pagamintų šautuvų, už juos sumokėjo 199 tūkst. Didžiosios Britanijos svarų sterlingų ir 2,8 mln. Belgijos frankų. Be to, 1937 m. iš šios įmonės dar pirko 42 „Browning“ aviacijos kulkosvaizdžius ir 6 tūkst. „Browning“ 9 mm kalibro pistoletų. Lietuvos kariuomenė „Mauser“ šautuvų 1935 m. dar perpirko iš Čekoslovakijos. Reikėjo ir šiems visiems ginklams tinkamų šovinių. 1937 m. „Mauser“ modelio šautuvai sudarė absoliučią daugumą Lietuvos kariuomenės turėtųjų⁵⁷. Lietuvos kariuomenė įsigijo ir belgiškų pontonų ir pontoninių vežimų. 1938 m. iš „Automatic Electric Sales Company“ Lietuvos kariuomenė nusipirko 2 145 lauko telefonus už apie 283 360 Lt (1 mln. 416,8 tūkst belgiškų frankų)⁵⁸.

Tokiam pasirinkimui turėjo įtakos ir puiki belgiškų ginklų reputacija, ir tai, kad nuo 1924 m. aukštesniosiose ir aukštosiose belgų karo mokyklose⁵⁹ studijavę lietuviai karininkai praktikavosi su belgiškais

ginklais. Dalis jų tarnavo Generaliniame štabe, kai kurie, kaip ginklų pirkimo metu karo atašė Belgijoje ir Prancūzijoje pareigas ėjęs Zenonas Gerulaitis (po šios tarnybos 1937 m. lapkritį paskirtas Generalinio štabo Tiekimo valdybos viršininku) ir Juozas Lanskoronskis, tarnybos metu net įgijo generolo laipsnį. Lietuvai buvo moraliskai, ekonomiškai ir politiškai paranku pirkti ginklus iš neutralios valstybės, patrauklios prekybos partnerės. Atsižvelgus į solidžias belgiškų ginklų pirkimo sumas, akivaizdu, kad beveik visą dešimtmetį dvišalės prekybos balansas buvo palankesnis Belgijai. Nors šios valstybės Užsienio reikalų ministerija žadėdavo netrukus jį išlyginti⁶⁰, pažado neįgyvendino.

1939 m. kovą Vokietijai okupavus Klaipėdos kraštą su pagrindiniu Lietuvos uostu, o vėliau ir prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, šios Baltijos valstybės užsienio prekyba, ypač su sausumos keliais nebepasiekiamomis valstybėmis, gerokai sutriko. Mažesniuosis laivus Lietuvos jūrų laivynas perkėlė į Šventosios uostą. Vokiečiai skyrė kaimynei laisvąją ekonominę zoną Klaipėdos uoste, bet karo metu ja naudotis tapo sudėtingiau ir pavojingiau: reikėdavo praplaukti skirtingų valstybių kontrolės postus, grėسė pavojus patekti į karinių susirėmimų vietas. Lapkritį Šiaurės jūroje vokiečių povandeniniam laivui torpedavus vieną iš didžiausių lietuvių prekių laivų „Panevėžys“, Lietuvos vyriausybė nusprendė stabdyti eksportą Šiaurės jūra į Belgiją, Olandiją, iš

⁵⁷ V. Jokubauskas, Mažųjų kariuomenių, p. 151–152.

⁵⁸ N. Bladaite, 2014, p. 70.

⁵⁹ Absoliuti dauguma iš 25 užsienyje 1939 m. studijavusių Lietuvos karininkų buvo pasirinkę Prancūzijos ir Belgijos karo mokyklas, žr. V. Jokubauskas, Karinė doktrina, p. 143.

⁶⁰ Belgijos URM Užsienio prekybos gen. departamento atsakymas P. Klimui, Briuselis, 1933 12 09, in: AMAEB, d. 2460 bis, V. 2; Belgijos URM Užsienio prekybos gen. departamento Prekybos sutarčių skyriaus cirkuliaras, Briuselis, 1938 06 23, in: Op. cit.

dalies ir į Didžiąją Britaniją⁶¹. Nepaisant to, 1939 m. Lietuvai pavyko eksportuoti į Belgiją prekių už 5,082 mln. Lt. Prekybos balansas su šia šalimi škart buvo aktyvus – belgai pardavė lietuviams prekių už 1,285807 mln. Lt mažesnę sumą⁶². 1939 m. paskutiniais mėnesiais Belgija pirkė iš Lietuvos šaldytą jautieną⁶³. Lietuva atsigabeno užsienio prekių tik už 169,362 mln. Lt, jos eksportas tais metais irgi vėl krito iki 203,194 mln. Lt⁶⁴.

1940 m. balandžio pabaigoje, baigiantis ankstesniojo prekybos susitarimo galiojimui, Belgijos užsienio reikalų ministras Paulas-Henris Spakas siūlė pasinaudoti galimybe jį pratęsti. Deja, Lietuvos ir Belgijos partnerystė truko nebeilgai: totalitariųjų valstybių agresija kirto lemtinę smūgį ne tik jų ekonomikai, bet ir egzistencijai.

Pabaigos žodis

Mažiau nei dvidešimt metų, 1923–1940 m. trukę Lietuvos Respublikos ir Belgijos Karalystės prekybiniai ryšiai – pragmatiško bendradarbiavimo istorija. Šios Baltijos valstybės užsienio prekybos balansas tarpukario valstybingumo metais, galima sakyti, bangavo sinusoide, bet faktinė užsienio prekybos apyvarta su Belgija iki pat 1939 m. pavasario iš esmės gana stabiliai

kilo, ypač belgiškų prekių importas. Tai itin akivaizdu, pažvelgus į pirmųjų bendradarbiavimo metų statistiką – ir pinigų sumas, ir procentinę šio eksporto bei importo dalį Lietuvos užsienio prekyboje. Tiesa, ši gana glaudi abiejų mažųjų Europos valstybių ekonominė partnerystė svariai nepakeitė jų politinių santykių ir, manytume, nekenkė Belgijos santykiams su Lenkija ir abiejų bendra sąjungininke Prancūzija. Lietuvos vyriausybei, nors šios šalies diplomatai ieškojo būdų stiprinti politinius saitus su Belgija, toks gana utilitarinis, netgi išsamia prekybos sutartimi nereglamentuotas bendradarbiavimas buvo priimtinas. Abi šalys nuo 1930 m. siejo bendras nepasitikėjimas gretima šalimi ir potencialia agresore Vokietija, taip pat pastangos diversifikuoti užsienio prekybą, naudojančios ir mažųjų Europos valstybių prekybiniu potencialu.

Kokybiški ilgametės pramonės tradicijas turėjusios Belgijos gaminiai, daugeliu atvejų gyvenimo modernizacijos atributai, prieinami ne tik prabangos prekių mėgėjams, rasdavo Lietuvoje savo pirkėjų: belgiškas skėtis ar vaikiškas vežimėlis, belgiškos trąšos, iš belgiškų verpalų nuaustas dirbtinio šilko audinys. Šie kartais tarnautojo, kartais žemdirbio kasdienio gyvenimo atributai praplėtė su Belgija sietų lietuvių vaizdinių lauką. Greta žinojimo apie Pirmojo pasaulinio karo metais skaudžiai nukentėjusią šalį ir Hymanso projektus, Lietuvoje pasklido kasdieniškesni, buitiški ir labiau apčiuopiami belgiškieji artefaktai. Žinoma, dalis jų – cementas, geležiniai bėgiai, stiklas, geležis ir kiti metalai – nemačiomis įsikomponavo į lietuvių buitį. Belgų pirkėjams absoliuti dauguma lietuviškų prekių, ypač javai, linai, medienos

⁶¹ R. Adomavičius, 2002, p. 109.

⁶² Belgijos užsienio reikalų ministro P. H. Spaak instrukcija pasiuntiniui F. de Selys-Fanson „Prorogation de l'Arrangement Commercial belgo-lithuanien venant à l'expiration le 30 avril 1940“, Briuselis, 1940 05 15, in: AMAEB, 2460 bis, V. 2.

⁶³ V. Stašinsko pranešimas Lietuvos URM Ekonomikos departamentui, Briuselis, 1939 09 29, in: LCVA, f. 383, ap. 9, b. 27, l. 197.

⁶⁴ Eksportas prekių grupėmis, in: Statistikos biuletenis, 1940, Nr. 5–6, p. 40; Importas prekių grupėmis, in: Op. cit., p. 41.

gaminiai arba gyvuliai, vargu ar galėjo sietis su kilmės šalimi.

Prekyba su Belgija 1923–1940 m. nutolo nuo tradicinės tuometinės lietuviškosios užsienio prekybos schemos: žemės ūkio produkcijos ir medienos eksportas, pramonės žaliavų ir produkcijos importas. Peržiūrėdami per Klaipėdos ir Antverpeno uostus kursavusių prekių sąrašą, matome didelį į Belgiją gabentų arklių skaičių. Šios importo prekės svarba Belgijoje išaugo po Pirmojo pasaulinio karo, kai jos kavalerija neteko daugelio žirgų, o ūkininkai darbinių arklių. Ypač stengtasi atsigabenti tradicinių flamandų, ardėnų ir ypač tarp žemdirbių populiarių Belgijos sunkiųjų veislių arklių.

Labai įdomu, kaip abiejų valstybių prekybiniai ryšiai būtų galėję plėtotis toliau, jei Europos nebūtų ištikusį nauja tarptautinių sukrėtimų banga. Antrojo pasaulinio karo išvakarėse Belgija tapo ketvirtą penkta pagal svarbą Lietuvos prekybos partnere. Sunku patikėti, kad ji būtų galė-

jusi pralenkti Vokietiją, Didžiąją Britaniją, Nyderlandus ir SSRS, tačiau, žvelgiant į importuojamų prekių sąrašą, atrodo, jog erdvės didesnėms dvišalės prekybos apyvartoms, ypač taikiu ekonominio stabilumo metu, dar būta. Jei Lietuvos visuomenės gerovė būtų nuosekliau kilusi, gal būtų ėmusi didėti belgiškųjų prabangos prekių, skanėstų, žemės ūkio technikos, radijo aparatų, kokybiškų audinių paklausa? Įdomu, kaip būtų besivysčiusi Lietuvos žemės ūkio rinka ir jauna modernėjanti pramonė. Galbūt ilgainiui Lietuva būtų ėmusi eksportuoti į Belgiją daugiau pagamintų maisto produktų, tos pačios neretai belgiškomis staklėmis nuaustos tekstilės, baldų ir kitų įvairių medienos gaminių? Ar dvišalių ekonominių santykių reglamentavimo spragos būtų buvusios užpildytos ir sustiprėję politiniai saitai? Intriguojančiai dvišalės partnerystės istorijai 1940 m. gegužę fatališkai nutrūkus, į šiuos klausimus nebegalime atsakyti.

Priedai. Lietuvos ir Belgijos prekybos statistika

1 lentelė. Lietuvos ir Belgijos prekybos dinamika 1925–1929 m.⁶⁵

	Eksportas į Belgiją, mln. Lt	Lietuvos eksporto dalis, %	Belgiškų prekių importas į Lietuvą, mln. Lt	Belgiškų prekių dalis Lietuvos importe, %	Prekybos balansas, mln. Lt
1925	2,4612	1	2,4883	0,98	-0,0271
1926	7,155	2,82	2,5798	1,07	+4,5752
1927	4,9014	1,99	3,2182	1,24	+1,6832
1928	4,3272	1,68	3,7487	1,29	+0,5785
1929	4,3478	1,31	5,2588	1,22	-911

⁶⁵ Parengta pagal: Lietuvos eksportas ir importas 1924–1928 m. valstybėmis, in: LSM 1927–1928, p. 4.

2 lentelė. *Pagrindinės Lietuvos parduodamos Belgijai prekės 1924–1929 m. (kiekis)*⁶⁶

	Arkliai, vnt.	Sėmenys, t	Linai, t	Celiuliozė, t	Popierius ir kartonas, t	Gegnės, pabėgiai, rąstai, lentos, t ⁶⁷
1924	161	52,2	261,2	1 031,5	192,2	828,2
1925	313	–	193,4	1 528,7	360,6	389,7
1926	19	110,3	1 721,1	1 209,6	349,3	72
1927	658	161,5	385	323,1	411,4	–
1928	564	23,3	119,5	1 444,4	361,7	73
1929	2 918	114,3	3839	–	165,1	1 650,1

3 lentelė. *Pagrindinės Lietuvos parduodamos Belgijai prekės 1924–1929 m. (pajamos, tūkst. Lt)*⁶⁸

	Arkliai	Sėmenys	Linai	Celiuliozė	Popierius ir kartonas	Gegnės, pabėgiai, rąstai, lentos
1924	122	52,2	1 154,3	536,8	143,3	453,8
1925	197,5	–	778,9	857,9	471,1	61,5
1926	92	107,6	5248	728,2	452,8	14,5
1927	2 829	133,3	1 205,1	187,8	362,5	–
1928	2 535,1	20	432,2	821,7	279,4	25
1929	1 643	110,6	1 165	–	122,3	791,3

4 lentelė. *Pagrindinės Belgijos parduodamos Lietuvai prekės 1924–1929 m. (kiekis)*⁶⁹

	Trašos, t	Geležies žaliava, įv. pavidalais ⁷⁰ , t	Skarda, t	Cementas, t	Langų stiklas, t	Vilnoniai ir medvilniniai audiniai, t
1924	2 080	930,4	4,1	–	–	–
1925	4 079,9	4 170,7	178,4	–	11,7	1,2
1926	7 824,2	2 329,6	2,4	–	50,4	4,5
1927	8 330,2	1 864,9	61	–	464,8	6,1
1928	10 165,3	1 699,9	7,6	748,5	633,6	11,4
1929	5 128,8	1 486,5	34	7 785,4	743	35,7

⁶⁶ Parengta pagal: Išvežimas iš Lietuvos valstybėmis: Belgija, in: LUP 1924, p. 18; Eksportas iš Lietuvos 1925 m. valstybėmis, in: LSM 1924–1926, p. 220; Išvežimas iš Lietuvos valstybėmis, in: LSM 1927–1928, p. 72–73; Išvežimas iš Lietuvos valstybėmis, in: LUP 1929, p. 24–25.

⁶⁷ Į šią lentelės poziciją įtrauktos prekės: ažuoliniai, uosiniai, drebuliniai, pušiniai, liepiniai rąstai, medinės kartys, lentos, tašai, sijos, pabėgiai, šulai, 1937 m. pirktos medinės atraminės sijos kasykloms.

⁶⁸ Parengta pagal: Ibidem.

⁶⁹ Išvežimas iš Lietuvos valstybėmis: Belgija, in: LUP 1924, p. 98; Įvežimas į Lietuvą 1925 m. valstybėmis, in: LSM 1927–1928..., p. 306–314; Įvežimas į Lietuvą 1929 m. valstybėmis, LUP 1929, p. 128–135.

⁷⁰ Į šią lentelės poziciją įtraukta geležis strypais, gabalais, sijomis, lakštais. 1923–1924 m. buvo perkama ir geležis milteliais.

5 lentelė. Pagrindinės Belgijos parduodamos Lietuvai prekės 1924–1929 m. (pajamos, tūkst. lt)⁷¹

	Trąšos	Geležies žaliava, įv. pavidalais	Skarda	Cementas	Langų stiklas	Vilnoniai ir medvilniniai audiniai
1924	245	355	7	–	–	–
1925	602	1372	165	–	5	37,8
1926	1 117	872,5	1,8	–	25,1	95,8
1927	1 240,6	679,7	41,4	–	236,7	126
1928	1 175,9	714,7	7,2	78,1	364,5	247,3
1929	765,1	626,9	24,4	705,6	380,3	837,9

6 lentelė. Lietuvos ir Belgijos prekybos dinamika 1930–1938 m. Į sumas neįskaičiuoti Belgijos ginkluotės pirkimai⁷²

	Eksportas į Belgiją, mln. Lt	Lietuvos eksporto dalis, %	Belgiškų prekių importas į Lietuvą, mln. Lt	Belgiškų prekių dalis Lietuvos importe, %	Prekybos balansas, mln. Lt
1930	6,822	2,04	7,361	2,36	–0,539
1931	10,704	3,92	7,868	2,83	+2,836
1932	3,39	1,79	7,594	4,55	–4,204
1933	4,455	2,78	7,534	5,3	–3,079
1934	6,379	4,33	7,895	5,69	–1,516
1935	11,91	7,82	4,39	3,83	+7,52
1936	10,525	5,525	13,672	8,76	–3,147
1937	7,772	3,73	16,75	7,87	–8,978
1938	10,676	4,58	8,63	3,86	+2,046

7 lentelė. Pagrindinės Lietuvos parduodamos Belgijai prekės 1930–1938 m. (kiekis)⁷³

	Arkliai, vnt.	Kviečiai, t	Miežiai, t	Rugiai, t	Sviestas, t	Bekonas ir kiauliena, t	Linai, t	Sėmenys, t	Celiuliozė, t	Gegnės, paėgėgiai, raštai, lentos, t
1930	4 154	5 751,7	524,3	1 419,6	123,5	–	58,6	390,2	163,9	1 396,1
1931	2 771	9 110	–	2 155	757,6	108	175,8	749,1	15,5	658,5
1932	1 158	–	–	–	462,9	147,6	110,5	339,7	36,2	404,1
1933	2 232	–	–	–	686,2	349,4	54,3	148,3	15,5	7 901,2
1934	1 522	482,5	–	1 999,8	1 084,8	–	10,1	585,1	927,7	22 716,2
1935	1 559	675	2 807,2	23 374	607	1 054,7	1 093,4	972,9	1 916,3	27 309,8
1936	2 055	–	2 900	10 786	253,5	1 093,2	808,2	4 636,7	2 303,5	20 887,4
1937	2 195	–	–	–	165,1	–	191,6	4 337,2	8 035,7	13 215,2
1938	1 041	–	6 100	35 550	147,6	269,4	112,3	475,8	3 887,3	5 443,5

⁷¹ Ibidem.

⁷² Lietuvos užsienio prekyba 1930–1934 metais, kraštais, in: LSM 1934, Kaunas, 1935, p. 128; Lietuvos užsienio prekyba 1934–1938 metais, kraštais, in: LSM 1938, p. 252.

⁷³ Išvežimas iš Lietuvos 1930–1931 m. valstybėmis, in: LUP 1931, p. 65–68; Ibidem 1930–1932 m., in:

LUP 1932, Kaunas, 1933, p. 65–68; Ibidem 1931–1933, in: LUP 1933, p. 73–76; Ibidem 1932–1934, in: LUP 1934, p. 71–74; Ibidem 1933–1935, in: LUP 1935, p. 59–62; Ibidem 1934–1936, in: LUP 1936, p. 71–74; Ibidem 1935–1937, in: LUP 1937, p. 54–57; Ibidem 1936–1938, in: LUP 1938, p. 53–56.

8 lentelė. Pagrindinės Lietuvos parduodamos Belgijai prekės 1930–1938 m. (pajamos, tūkst. Lt)⁷⁴

	Arkliai	Kviečiai	Miežiai	Rugiai	Sviestas	Bekonas ir kiau- liena	Linai	Sėme- nys	Celiu- liozė	Gegnės, pabėgiai, raštai, lentos
1930	1 967,5	1 713,9	139,7	314,8	810,5	–	122,3	273,1	98,8	360,8
1931	1 361,5	2 650,9	–	461,5	4 268,2	192	239,3	351,9	9,1	222,9
1932	300,5	–	–	–	2 082,4	265,9	123,2	129,8	14,5	79,9
1933	513,3	–	–	–	1 534,7	440,2	66,9	46,8	9,1	1 131,7
1934	356,9	86,9	–	324,9	1 836,4	–	11,1	203,2	246,3	2 407,8
1935	273,4	96,6	334	2 376,7	1 368,5	1 611,1	1 694,4	307	343,4	1 900,8
1936	423,7	–	256,8	887,9	614,6	1 258,9	1 048,8	1 255,4	416,7	1 284
1937	581,2	–	–	–	485	–	291,8	1 460	1 558,5	1 597,8
1938	254,6	–	1 099,3	4 801	424,9	415,1	177,1	185,5	1 081	628,2

9 lentelė. Pagrindinės Belgijos parduodamos Lietuvai prekės 1930–1938 m. (kiekis)⁷⁵

	Trašos, t	Geležies žaliava, įv. pavidal- lais, t	Geležies bėgiai, balkiai ir pan. dirbiniai	Cinkas, t	Cemen- tas, t	Langų stiklas, skaidrus, t	Vilnoniai ir medviln. verpalai ir audiniai, t
1930	6 312,7	7 558	898,3	40,8	10 212,2	436,1	36,6
1931	3 829,5	9 922	3 073,2	68,7	22 379,3	516,9	48,5
1932	3 033,8	11 061,7	3 084,4	75,9	7 302,7	1 345,2	38,9
1933	2 765,5	11 253,7	6 779,9	102,3	2 917,7	202,4	26,3
1934	5 520,4	11 591,6	7 638,7	399,3	1 872,9	312,1	30,2
1935	–	11 791,7	112,9	343,6	–	41,7	20,7
1936	1 703	22 088,4	3 426,8	866,1	4 445,9	873	93,1
1937	7 356,3	26 428,8	1 688,5	587,4	1 794,6	583,8	117,4
1938	2 545,2	15 233,7	265,3	570,4	800	258,7	26,2

10 lentelė. Pagrindinės Belgijos parduodamos Lietuvai prekės 1924–1929 m. (pajamos, tūkst. Lt)⁷⁶

	Trašos	Geležies žaliava, įv. pavidalais	Geležies bėgiai, balkiai ir pan. dirbiniai	Cinkas	Cementas	Langų stiklas, skaidrus	Vilnoniai ir medviln. verpalai ir audiniai
1930	837,1	2 345,2	242,9	50	984,8	200	760,6
1931	405,7	2 332,9	617,1	57,6	1 624,3	186	997,1
1932	334,7	1 858,1	1 792,8	52	392,8	467	509,1
1933	250,8	2 000,2	1 799,1	68	125,2	92	330,6
1934	487,1	2 204,3	2 216,7	193,6	76,2	133	413,9
1935	–	2 393,7	112,9	185	–	56,6	216,5
1936	102,7	4 299,6	626	284,8	126,3	292,9	956
1937	451,1	7 418,2	803,6	408,9	52,6	219,6	1 356,6
1938	130,5	4 597,6	561,8	261,7	39,4	63,7	280,6

⁷⁴ Žr. 50 išn.⁷⁵ Įvežimas iš Lietuvos 1930–1931 m. valstybė-
mis, in: LUP 1931, p. 301–310; Ibidem 1931–1933, in:
LUP 1933, p. 335–347; Ibidem 1932–1934, in: LUP
1934, p. 319–331; Ibidem 1933–1935, in: LUP 1935,p. 301–315; Ibidem 1934–1936, in: LUP 1936, p. 301–
316; Ibidem 1935–1937, in: LUP 1937, p. 291–301;
Ibidem 1936–1938, in: LUP 1938, p. 346–368.⁷⁶ Žr. 62 išn.

BIBLIOGRAFIJA

Mommen A., 2003 – A. Mommen, *The Belgian Economy in the Twentieth Century*, London, New York: Routledge, 2003.

Cesevičius D., 1995 – D. Cesevičius, *Lietuvos ekonominė politika, 1918–1940*, Vilnius: Academia, 1995.

Gerard E., 2006 – E. Gerard, „La Démocratie rêvée, bridée et bafouée, 1918–1939“, in: *Nouvelle Histoire de Belgique*, V. 2: 1905–1950, Bruxelles: Éditions Complexe, 2006.

Skirius J., 1995 – J. Skirius, *Lietuvos Užatlantės diplomatija 1918–1929 m.: santykių su JAV politiniai ir ekonominiai aspektai*, Vilnius, 1995.

Meškauskas K., 1992 – K. Meškauskas, *Lietuvos ūkis 1900–1940 m.*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1992.

Davin L. E., 1986 – L. E. Davin, *The Structural Crisis of a Regional Economy. A case Study: The Walloon Area*, in: *Backward Areas in Advanced Countries: Proceedings of a Conference held by the International Economic Association*, London: Macmillan Press, 1986, p. 113–143.

Bladaitė N., 2014 – N. Bladaitė, *Lietuvos–Belgijos santykiai 1919–1940 m.: Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto bakalauro darbas*, Vilnius, 2014.

Šalčius P., 1998 – P. Šalčius, *Raštai, t. 4: Lietuvos prekybos istorija*, Vilnius: Margi raštai, 1998.

Adomavičius R., 2002 – R. Adomavičius, *Jūrinis savarankiškumas: Lietuvos prekybos laivyno kūrimosi istorija (1921–1940)*, Klaipėda: Lietuvos jūrų muziejus, 2002.

Coolsaert R., Dujardin V., Roosens C., 2014 – R. Coolsaert, V. Dujardin, C. Roosens, *Affaires étrangères au service de l'État belge de 1830 à nos jours*, Bruxelles: Éditions Mardaga, 2014.

Bilys S., 2011 – S. Bilys, *Pirmosios elektrinės Lietuvoje*, Vilnius: Trys žvaigždutės, 2011, d. 1.

Jokubauskas V., Karinė doktrina – V. Jokubauskas, „Karinė doktrina: tarpukario Lietuvos kariuomenės atvejis (1923–1940 m.)“, in: *Karo archyvas*, 2014, Nr. 29, p. 120–188.

Jokubauskas V., Mažųjų kariuomenių – V. Jokubauskas, „Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas: tarpukario Lietuvos atvejis, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2014.

Žalys V., 2007 – V. Žalys, *Lietuvos diplomatijos istorija (1925–1940)*, Vilnius: Versus aureus, 2007, t. 1.

TRADE RELATIONS BETWEEN LITHUANIA AND BELGIUM IN 1923–1940

Vilma Bukaitė

S u m m a r y

Economic relations between the Republic of Lithuania and the Kingdom of Belgium in 1923–1940 had well exceeded their political cooperation. Before the Great Depression, mutual trading went by a free-market model. Two important impulses for the mutual cooperation were the introduction of the Litas (Lt), a stable Lithuanian currency, and the transfer of the Klaipėda region (Memelland), including its port, under Lithuanian governance in 1923. Most exports and imports went through the ports of Klaipėda (Memel) and Antwerp. In 1923–1925, Lithuanian exports to Belgium reached 2.5–2.8 million Lt, while imports from Belgium varied around 1–2.6 million Lt. In 1929, both exports and imports increased to 4–5 million Lt each.

Traded goods reflected the type of economy and the actual needs of both people and business. At first, Lithuanian exports to Belgium consisted of domestic birds and animals, especially horses, flax seeds and fibres as well as various woods. Eventually, Belgium imported more and more processed agricultural products, like grain, butter and flax fibre. Otherwise, from the very first days of cooperation, Lithuania did import a great amount of raw iron and synthetic fer-

tilizers, later on – building materials, like cement and glass, gears for textile production and raw materials. Oddly enough, the successful and stable growth of trading relations was not impeded by late official regulation, which had been committed just in 1928–1932. As for the main regulation, there was used a short Temporary Agreement between Lithuania and the Belgium–Luxembourg Economic Union. Procedures for solving legal issues on trading were regulated on a deeper level.

Since 1930, economic relations became more complicated, influenced by quotas and restrictions, yet the circulation of Lithuanian–Belgian exports and imports usually passed 6–7 million Lt; in some years, it had even reached 10 million Lt. As the Lithuanian–German economic relations declined, Belgium became the fourth-fifth trading partner by its importance for Lithuanian economics. Trading had depended on water traffic; thus, the Second World War greatly disturbed further economic cooperation. It was totally broken by the occupations of Lithuania and Belgium, which happened in May–June 1940.